

Het schilderen schilderen

Soms kunnen uitspraken die kunstenaars over hun eigen werk doen verhelderend zijn, soms zijn ze ook onthullend, een andere keer, ook dat gebeurt, onzinnig. In het geval van Olga Bontekoe werken haar opmerkingen over haar schilderijen verhelderend. In het volgende citaat wordt directe informatie gegeven:

“Ik werk niet vanuit een vastomlijnd idee; mijn werk krijgt al schilderend gestalte: laag over laag, vorm over vorm. Voor mij bestaat er geen onderscheid tussen figuratief en abstract. Associërend en intuïtief werkend komen lijnen en kleuren tot stand en ontwikkelt zich een compositie. Plotseling ontstaat een verheviging die het schilderij spannend en krachtig maakt. Soms heeft het schilderij een figuratief aanzien, maar het thema is bijzaak. De kern is het schilderen”.

Wie haar schilderijen ziet, moet het onmiddellijk opvallen dat de door haar genoemde ‘verhevigingen’ de plekken zijn waar de meest uiteenlopende menselijke gevoelens toon (kleur) en vorm aannemen, die op een bepaald moment zich aandienen. Je zou kunnen zeggen dat zij verschillende emoties, ook tegenstrijdige, weet samen te brengen op één veld, waarbij zij landschappelijke en figuratieve elementen leent, uit de herinnering, uit de ervaring, om te zeggen in verf, wat zij te zeggen heeft. Zo’n benadering is niet nieuw, integendeel, de manier van schilderen is kenmerkend voor het expressionisme. Maar deze schilderijen zijn niet zomaar onder de afgesloten verzamelnaam expressionisme te schuiven; hier is sprake van een schilderes met een eigen, zeer persoonlijke hantering van wat gemeenlijk expressionisme wordt genoemd. Dat persoonlijke zit bijvoorbeeld in de wijze van schilderen, de technische kant wel te verstaan. Opnieuw een citaat van haarzelf: “Ik ben op het moment bezig met stillevens en figuren in landschap. Ik werk heel veel met het mes, maar ook met het penseel, hele grote verfstreken, breed, hele ruige toetsen met het mes, heel dik en plastisch de verf. Zo iets is te zien in mijn laatste doek, dat ik heel monumentaal heb proberen te maken, in een opeenstapeling van vlakken en partijen. Dat stilleven laat zien wat ik probeer te bereiken. Het is heel doorschilderd, laag over laag, waardoor je een enorme kleurschakering krijgt: de verf wordt levend en krijgt dan diepte en ruimte. Ook het beeld van het hele schilderij krijgt dan grote ruimte”.

Deze blik in de werkwijze kan verhelderend zijn bij het beschouwen van haar recente schilderijen. Het typische van haar werkwijze komt er duidelijk in uit. Maar daar waar zij zich nog meer onderscheidt van het globale expressionisme, komt er nog iets kenmerkends bij: “Soms zet ik een pasteuze structuur op naast heel transparante en dun geschilderde partijen, zoals in het schilderij ‘Lagune’. Op een of andere manier accentueert dit de directheid en de beweging in het schilderij”.

GELIJKWAARDIGHEID

Olga Bontekoe formuleert hier vanuit de technische kant van het schilderen hoe zij wil komen tot het bijzondere in haar expressionistische opvatting van schilderen. De gelijkwaardigheid van de te schilderen onderdelen streeft zij na, zodat er geen sprake meer kan zijn van voor- en achtergronden, van voorspelbare illusie ook niet. Zij vertrekt zonder duidelijk concept, zonder vooropgesteld plan. Het 'ploeteren' begint daar waar het witte veld van het linnen wacht op de vorm en kleur. Dat is een stijlmiddel en zij tracht dat middel zó naar haar schilderende had te zetten, dat al associërend ter plekke de emoties gestalte krijgen; heftige emoties die toch bedwongen moeten blijven, poëtische moment waarbij zij blijft stilstaan, in verf gelegd, nu eens met penseel, dan weer met het mes; in hetzelfde schilderij op beide manieren naar gelang zij vindt dat het behoeft. En omdat het vertrekpunt het linnen is, zonder plan, komen de titels achteraf.

De verschillende schilderstechnieken tracht zij naar gelang de behoefte van het te schilderen moment aan te wenden op een wijze die onmiskenbaar van haarzelf is. Dat is een intrigerende zaak al kan ik me voorstellen dat het moeilijk zal zijn op het juiste moment met schilderen ('ploeteren') op te houden wil de som van emoties in één schilderij in alle bedoelde kracht overkomen. Maar het ene schilderij schildert het andere schilderij. Olga Bontekoe is daarmee bezig, met werkdrijf, kunstwil en inzicht. Vandaar dat zij wat haar eigen schilderijen aangaat zich goed weet uit te drukken. Intussen houden deze overdachte formuleringen haar onbevangenheid ten opzichte van 'het schilderen' niet tegen. Haar nieuwe schilderijen bewijzen dat. Stemming en schilderwijze wil zij tot een geheel maken. Zij weet intussen heel goed wat voor mogelijkheden bepaalde schilderstechnieken bieden, in het beheersen daarvan is zij al een goed eind op weg.

Stemmingen in verf? Die kunnen ongelukkig uitpakken. Olga Bontekoe hanteert ze, in de goede betekenis van: letterlijk en figuurlijk.

Frans Duister, in: *Kunstbeeld*, september 1986.